

УДК [664:338.2:005.934]:332.146(477)

DOI: 10.31359/2312-3427-2021-1-303

Б.В. Єгоров, д-р техн. наук, професор, член-кореспондент НААНУ

orcid.org/0000-0001-9093-5237

bogdanegoroff58@gmail.com

Одеська національна академія харчових технологій

Н.Р. Кордзая, канд. техн. наук, доцент

orcid.org/0000-0001-9093-5237

natela_k@ukr.net

Одеська національна академія харчових технологій

ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА РІВНЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Статтю присвячено визначенню методичних підходів для оцінки конкурентоспроможності харчової продукції та рівня регіональної продовольчої безпеки. Встановлено, що базисом конкурентоспроможності у сучасних умовах виступає інноваційна модель розвитку, яка на основі глибокого оновлення за передовими вимогами технологій, продуктів, менеджменту та маркетингу дозволяє ефективно використовувати свої ресурси при максимальному задоволенні потреб населення у якісних продуктах харчування. Доведено, що розглянуті підходи і методи визначення рівня конкурентоспроможності важко застосувати по відношенню до харчової продукції, оскільки вони не демонструють стійкого зв'язку з обсягами власного виробництва. Доцільно взяти до уваги підходи до визначення конкурентоспроможності на регіональному рівні, запропоновані комісією ООН по Західній Азії, яка у своїх рекомендаціях із визначення регіональної конкурентоспроможності визначила конкурентоспроможність країни за певним видом продукції як частку експорту по відношенню до всього світового експорту цієї продукції. Запропоновано запровадити більш ємний показник: індекс продовольчого забезпечення власним виробництвом (FSIO – food security index). Отримана формула дозволяє обчислювати індекс конкурентоспроможності оскільки велику чисельність факторів, які досить важко вимірювати, трансформовано у конкретні показники у натуральному виразі, що вкрай важливо для наступного визначення рівня продовольчої безпеки.

Ключові слова: оцінка, конкурентоспроможність, регіон, продовольча безпека, менеджмент.

Постановка проблеми. Багато підприємств невірно трактують поняття «конкурентоспроможність», розглядаючи при аналізі конкурентоспроможності лише сукупність показників якості товару, оскільки конкурентоспроможність підприємства тільки на третину пов'язана з якістю товару, тому необхідно розглядати не певний показник, який має кількісний вимір, а стратегію розвитку підприємства, яка містить комплекс маркетингових заходів та прийомів менеджменту. В той же час значне розширення меж розгляду даного поняття призводить до ускладнення обчислень і викривлення результатів. Індекс конкурентоспроможності країни, запропонований Всесвітнім економічним форумом, містить 14 груп показників, які об'єднують 73 фактори, що значно ускладнює підрахунок і не враховує кореляцію основних показників, які свідчать про наявну конкурентоспроможність. Більшість запропонованих методів оцінювання конкурентоспроможності по відношенню до харчової продукції не відображає реальної сутності тому, що враховується тільки внутрішня складова формування конкурентоспроможності галузі, а не враховано потенціал галузі на міжнародних ринках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наш час наукові дослідження за напрямом продовольчої безпеки здійснюються достатньо активно, свідченням чого є низка фундаментальних праць щодо стану продовольчої безпеки країни, що визначається переліком існуючих загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, а також удосконалення нормативно-законодавчої бази. Так, проблемам продовольчої безпеки присвячені праці таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Басюркіна Н.Й., Барраклот С., Гойчук О.І., Лагодієнко В.В., Лагодієнко Н.В., Мудрак Р.П., Немченко В.В., Пономарьова М.С., Павлов О.І., Самофатова В.А., Скидан О.В, Саблук П.Т., Судомир С.М., Пасхавер Б.Й. та ін. Незважаючи на значну кількість досліджень питання продовольчої безпеки залишаються завжди актуальними і потребують постійного вивчення, особливо в частині пошуку підходів до оцінки конкурентоспроможності харчової продукції та визначення рівня регіональної продовольчої безпеки [1-21].

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у визначенні методичних підходів для оцінки конкурентоспроможності харчової продукції та визначення рівня регіональної продовольчої безпеки. Для

досягнення визначеної мети та відповідно до логіки наукового дослідження були поставлені завдання: проаналізувати методичні підходи для оцінки конкурентоспроможності харчової продукції та визначення рівня регіональної продовольчої безпеки, дослідити індекс регіонального розвитку харчової промисловості по м'ясній групі продуктів, визначити індекс регіонального продовольчого забезпечення за категорією «м'ясо та м'ясопродукти».

Виклад основного матеріалу дослідження. До системи показників аналізу конкурентоспроможності як підприємства і його продукції, так і галузі всього регіону або країни більшість дослідників відносять досить широкий критерій оцінки. Так, Шарко В.В. до системи оцінки показників конкурентоспроможності харчової продукції відносить частку ринку, якість продукції, рівень цін, коефіцієнт широти асортименту, фінансову стійкість, рівень використання виробничої потужності, рівень дистрибуції, техніко-економічний рівень підприємств, імідж як рівень корпоративної культури, витрати на 1 грн. товарної продукції та рентабельність [1].

Савицька О.П. і Савицька Н.В., намагаючись оцінити конкурентоспроможність регіонів України, в своїх дослідженнях дійшли висновку, що конкурентоспроможність на регіональному рівні залежить від наявності конкурентних переваг і здатності з боку органів державної влади виявляти механізм їх формування, підтримки та використання [2], проте також не надали жодних рекомендацій щодо кількісного вимірювання рівня конкурентоспроможності харчової продукції з урахуванням зазначених ними факторів.

Замроз М.В., досліджуючи розвиток харчової промисловості в різних регіонах України, запропонував ввести додатковий індекс, який являє собою різновид коефіцієнта спеціалізації і буде характеризувати потенціал комплексотворення окремих видів виробництва продуктів харчування в межах регіону [3]. Інтегральний індекс спеціалізації виробництва на певному виді продукції харчової промисловості в тому чи іншому регіоні, вважаємо за доцільним, обраховувати як середнє від індексів локалізації (виробництво продукції на одиницю площі території в регіоні до аналогічного показника по країні), індексу середньодушового виробництва та індексу спеціалізації за валовим регіональним продуктом, який обраховується як співвідношення частки галузі спеціалізації в господарському комплексі регіону (валовий регіональний продукт) до відповідного загальнодержавного показника [3]:

$$I_{yz}^{\epsilon} = \frac{I_{тер} + \epsilon^2 I_{нас} + I_{спр}}{3}, \quad (1)$$

де $I_{\text{вс}}$ – узагальнюючий показник регіонального розвитку харчової промисловості;

$I_{\text{мед}}$ – індекс виробництва в розрахунку на одиницю території;

$I_{\text{нас}}$ – індекс середньодушового виробництва продукції в регіоні;

$I_{\text{впр}}$ – індекс виробництва в розрахунку на частку ВРП.

Такий підхід до визначення конкурентоспроможності харчової продукції, заснований на введенні додаткових індексів, також ускладнює вимірювання рівня конкурентоспроможності і не відповідає реальній сутності очікуваних результатів, пов'язаних з визначенням рівня продовольчої безпеки.

Мазаракі А.А., Мельник Т.М., Іксарова Н.О. та ін. при вивченні проблеми формування продовольчої безпеки запропонували визначати рівень забезпеченості економіки власним виробництвом (Сі), що розраховується як співвідношення внутрішнього виробництва конкретного товару до величини внутрішнього споживання, включаючи кінцеве і проміжне споживання, а також втрати і зміни запасів за видами економічної діяльності [4].

Для розрахунку інтегрального індексу конкурентоспроможності регіону та формування загального рейтингу конкурентоспроможності регіонів використовується метод RADAR, що передбачає порівняння площі багатокутника, який побудований за значеннями субіндексів конкурентоспроможності регіону за групами показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів, з площею багатокутника, побудованого за максимальними значеннями субіндексів конкурентоспроможності регіонів за групами показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів [5].

Площі багатокутників визначаються як суми площ трикутників, що їх утворюють, за такою формулою [5]:

$$S_p = \frac{1}{2} \times \sin \frac{360}{m} (IKP_{kl1} \times IKP_{kl2} + IKP_{kl2} \times IKP_{kl3} + IKP_{kl3} \times IKP_{kl4} + \dots + IKP_{klm} \times IKP_{kl1}) \quad (2)$$

де IKP_{kl1} , IKP_{kl2} , IKP_{klm} – значення субіндексів конкурентоспроможності регіону за i -ми групами показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів, частка одиниці;

m – кількість груп показників конкурентоспроможності та (або) осей радара, одиниць.

Визначення індексу конкурентоспроможності регіону за даною методикою передбачається шляхом ділення площі його багатокутника на площу багатокутника уявного регіону з максимальними значеннями субіндексів конкурентоспроможності за групами за такою формулою [5]:

$$IKP^r = \frac{IKP_{kl1} \times IKP_{kl2} + IKP_{kl2} \times IKP_{kl3} + IKP_{kl3} \times IKP_{kl4} + \dots + IKP_{klm} \times IKP_{kl1}}{IKP_{kl1}^{max} \times IKP_{kl2}^{max} \times IKP_{kl3}^{max} \times IKP_{kl4}^{max} \times \dots \times IKP_{klm}^{max}} \quad (3)$$

$$\text{або } IKP^r = \frac{S_p}{S_{max}}$$

де IKP^r – індекс конкурентоспроможності регіону;

IKP_{kli}^{max} – максимальне значення субіндексу конкурентоспроможності регіону за i -ю групою показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів, частка одиниці; $i = 1 \dots m$;

S_p – площа радара регіону;

S_{max} – площа радара уявного регіону з максимальними значеннями субіндексів за групами показників конкурентоспроможності з урахуванням вагових коефіцієнтів.

Причому найкращий індекс конкурентоспроможності має той регіон, який має найбільш близьку до максимальної площу багатокутника [5].

Вивчення методу визначення рівня конкурентоспроможності продукції регіону або всієї країни, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. №1029 [6] дозволяє зробити висновок про його складність та неможливість оперативного вичислення, що знижує ефективність прийняття рішень для формування продовольчої безпеки на рівні регіонів.

Розглянуті вище підходи і методи визначення рівня конкурентоспроможності важко застосувати по відношенню до харчової продукції, оскільки вони не демонструють стійкого зв'язку з обсягами власного виробництва. На наш погляд слід взяти до уваги підходи до визначення конкурентоспроможності на регіональному рівні, запропоновані комісією ООН по Західній Азії, яка у своїх рекомендаціях із визначення регіональної конкурентоспроможності визначила конкурентоспроможність країни за певним видом продукції як частку експорту X_{ij} по відношенню до всього світового експорту $\sum X_{ij}$ цієї продукції [6]:

$$ES_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum x_{ij}}, \quad (4)$$

У той же час конкурентоспроможність країни або регіону за висновками зазначеної комісії може бути визначена, як рівень проникнення імпорту MS_{ij} для країни i і продукту j , що відповідає частці внутрішнього попиту D_{ij} , яка задовольняється за рахунок імпорту M_{ij} [6]:

$$\sum MS_{ij} = \frac{\sum M_{ij}}{\sum D_{ij}}, \quad (5)$$

Застосування запропонованого підходу оцінки конкурентоспроможності харчової продукції на рівні регіону є досить складним завданням, оскільки важко визначити обсяги імпортих надходжень харчової продукції.

Розрахунок узагальнюючого показника, що обумовлює стан та ефективність розвитку харчової промисловості того чи іншого регіону [3], на нашу думку, може бути удосконалений через запровадження до використання індексу регіонального розвитку харчової промисловості, який визначається наступною формулою:

$$RDI_j = \frac{Q_{pi}}{Q_{p0}}, \quad (6)$$

де RDI_j – індекс регіонального розвитку харчової промисловості за певною групою продуктів (наприклад м'ясо та м'ясопродукти);

Q_{pi} – виробництво певної групи продуктів в i -му регіоні, т;

Q_{p0} – виробництво певної групи продуктів в країні, т.

Розрахунок індексів регіонального розвитку харчової промисловості для регіонів України у період 2000-2018 рр. на прикладі групи харчових продуктів «м'ясо та м'ясопродукти» наведено у табл. 1 [8].

Як видно, обсяг виробництва м'яса та м'ясопродуктів в Україні за період з 2000-2018 років зріс з 1,611 тис. т до 2,232 тис. т., що є характерним для всіх областей країни, крім Сумської. Проте, незважаючи на те, що у Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській та Чернігівській областях обсяг виробництва м'яса та м'ясопродуктів зріс, індекси регіонального розвитку харчової промисловості знизилися, що свідчить про зниження потенціалу конкурентоспроможності зазначених регіонів (рис. 1).

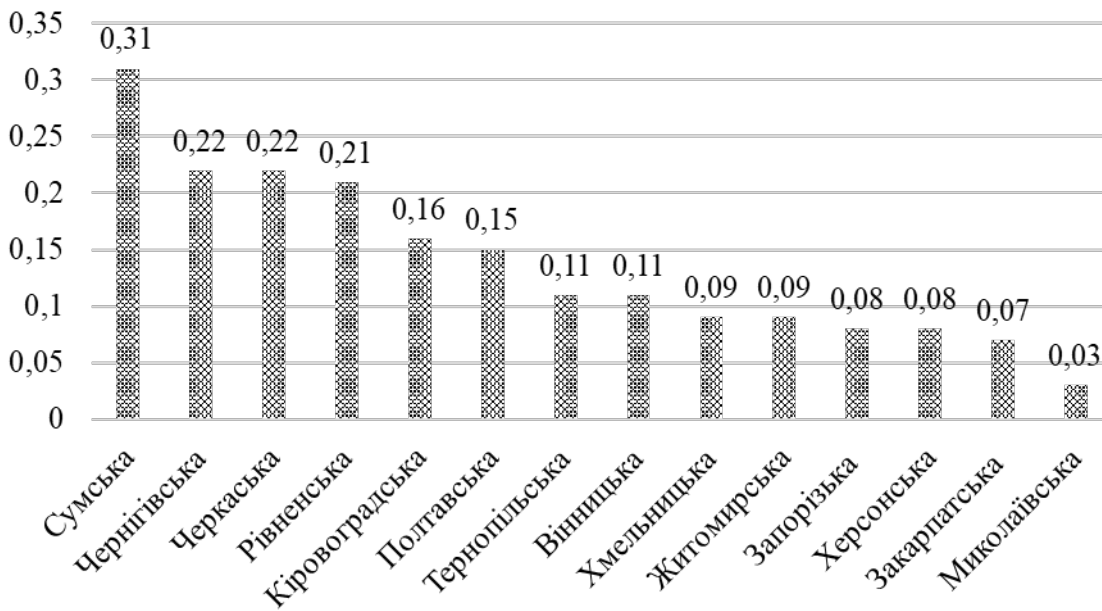

Рис. 1. Індекс розвитку харчової промисловості регіонів України за видом продовольства «м'ясо та м'ясопродукти» в розрізі областей, що відмічались його зменшенням (-) у досліджуваний період.

Джерело: авторська розробка

У свою чергу, для таких областей, як Дніпропетровська, Київська, Чернівецька, Одеська, Харківська, Волинська, Донецька, Івано-Франківська, Львівська та Луганська області розвиток виробництва м'яса та м'ясопродуктів за досліджуваний період зростав, що обумовило зростання індексу регіонального розвитку харчової промисловості за виробництвом продукції даної категорії (рис. 2).

З метою удосконалення зазначеного методичного підходу, щодо дослідження рівня регіонального розвитку харчової промисловості за певною групою харчових продуктів, доцільним є здійснення розрахунку індексу регіонального продовольчого забезпечення за даною групою продуктів (наприклад «м'ясо та м'ясопродукти») з урахуванням рівня рекомендованої норми споживання продуктів харчування відповідної групи за даними МОЗ України на одиницю населення (кг/рік);

$$I_{rfj} = \frac{Q_{ppi}}{Q_{fnpp}}, \quad (7)$$

де I_{rfi} – індекс регіонального продовольчого забезпечення за певною групою продуктів;

Q_{fnpp} – рекомендована норма споживання певної групи продуктів в країні кг/особу на рік населення на рік;

Q_{ppri} – виробництво певної групи продуктів в i -му регіоні кг/особу на рік.

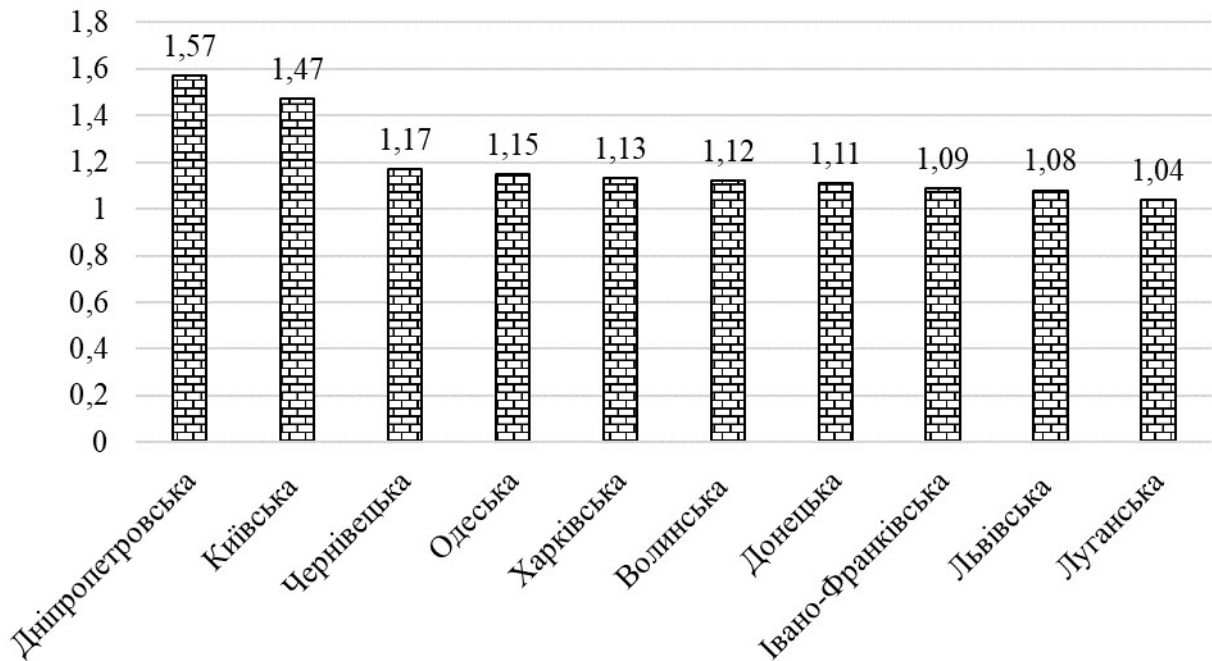

Рис. 2. Індекс розвитку харчової промисловості регіонів України за видом продовольства «м'ясо та м'ясопродукти» в розрізі областей, що відмічалися його збільшенням (+) у досліджуваний період.

Джерело: авторська розробка

Так, при рекомендованій нормі споживання м'яса та м'ясопродуктів 80 кг/рік для кожної дорослої людини, нами розраховано індекс регіонального продовольчого забезпечення за групою харчових продуктів «м'ясо та м'ясопродукти» (табл. 2).

Як видно, індекс регіонального продовольчого забезпечення за такою категорією харчової продукції, як «м'ясо та м'ясопродукти» за період з 2000 по 2018 роки зріс у всіх областях України. Найвище значення цього показника (ТОП-10) спостерігається в Дніпропетровській (0,824), Київській (0,8), Кіровоградській (0,698), Вінницькій (0,69), Запорізькій (0,686), Миколаївській (0,683), Житомирській (0,659), Харківській (0,651), Чернігівській (0,641) і Полтавській (0,639) областях.

Порівняння даних, наведених в табл. 1 і в табл. 2 показує, що індекс регіонального розвитку харчової промисловості зріс тільки в Дніпропетровській, Київській і Харківській областях. При тому, що для значної кількості регіонів країни (Кіровоградська, Вінницька, Запорізька, Миколаївська, Житомирська, Чернігівська і Полтавська області) даний

показник відмічається суттєвим зниженням. Для вказаних регіонів нагальною проблемою, яка потребує негайного вирішення, постає неефективне використання наявного природо-ресурсного потенціалу та кризовий стан розвитку харчової промисловості, що в цілому знижує експортний потенціал України та здійснює негативний вплив на досягнення відповідного забезпечення продовольчої безпеки.

Дослідження зміни індексу регіонального продовольчого забезпечення за видом продукції «м'ясо та м'ясопродукти» у період 2000-2018 рр. (табл. 3) вказує на його зростання на +12,9% до рівня у 0,652, зі значним переважанням в динаміці показнику Миколаївської області (0,683) або приросту на +16,6%.

3. Індекс регіонального продовольчого забезпечення Причорноморського регіону за видом продукції «м'ясо та м'ясопродукти», *Irf*

Регіон	Значення індексу по рокам							Зміна +/- 2018 р. від 2010 р., %
	2000	2005	2010	2013	2016	2017	2018	
Причорноморський регіон:	0,423	0,442	0,577	0,629	0,610	0,622	0,652	+12,9
Миколаївська обл.	0,450	0,443	0,586	0,643	0,583	0,601	0,683	+16,6
Одеська обл.	0,364	0,399	0,554	0,601	0,590	0,600	0,606	+9,4
Херсонська обл.	0,455	0,483	0,590	0,645	0,658	0,664	0,669	+13,3

Джерело: авторська розробка за даними [9, 10, 11-13]

1. Індекс регіонального розвитку харчової промисловості по м'ясній групі продуктів

Рік, тис.тонн, індекс	2000	<i>Irr</i>	2005	<i>Irr</i>	2010	<i>Irr</i>	2013	<i>Irr</i>	2014	<i>Irr</i>	2015	<i>Irr</i>	2016	<i>Irr</i>	2017	<i>Irr</i>	2018	<i>Irr</i>
АР Крим	70,8	0,044	93,2	0,051	129,9	0,054	135,7	0,053			
Вінницька	69,9	0,043	64,6	0,035	82,8	0,035	87,7	0,034	89,9	0,039	82,4	0,038	84	0,038	86,1	0,039	86,5	0,039
Волинська	36,4	0,023	45	0,024	52,1	0,022	54,7	0,021	54,7	0,024	52,5	0,025	52,5	0,012	53,7	0,024	56,4	0,025
Дніпропетровська	97,5	0,061	146	0,079	189,1	0,079	198,3	0,078	200,3	0,086	192	0,094	200,7	0,047	207,2	0,094	212,1	0,095
Донецька	135,5	0,084	218,7	0,119	266,1	0,112	295,3	0,116	257,1	0,111	228	0,123	231,1	0,057	214,1	0,098	208,3	0,093
Житомирська	51,2	0,032	44,3	0,024	59,1	0,025	63,9	0,025	63,9	0,027	61	0,038	60,8	0,016	62,1	0,028	64,6	0,029
Закарпатська	47,4	0,029	44,2	0,024	58,9	0,025	63,5	0,025	62	0,027	57,6	0,037	59,9	0,010	59,2	0,027	61,2	0,027
Запорізька	74	0,046	73,2	0,040	93,7	0,039	97,3	0,038	97,3	0,042	90,8	0,060	89	0,015	90,4	0,041	94,1	0,042
Івано-Франківська	42,5	0,026	45,6	0,025	55,9	0,023	58,8	0,023	60,3	0,026	57,6	0,041	58,8	0,010	60,5	0,028	64,2	0,029
Київська	147,2	0,091	192,8	0,105	304,9	0,128	332,8	0,131	315,3	0,136	293	0,216	290,4	0,051	298	0,136	301,1	0,135
Кіровоградська	45,8	0,028	43,7	0,024	54,3	0,023	56,7	0,022	55,6	0,024	52	0,049	51,5	0,009	52,2	0,024	53,1	0,024
Луганська	59,8	0,037	84	0,046	99,8	0,042	114,3	0,045	102,3	0,044	83	0,082	87,1	0,016	79,1	0,036	86,0	0,039
Львівська	85,4	0,053	94,8	0,051	116,9	0,049	125,3	0,049	119,3	0,051	119,2	0,128	123,6	0,023	128,4	0,058	127,3	0,057
Миколаївська	46,3	0,029	43,4	0,024	55,7	0,023	60,2	0,024	56,2	0,024	51,3	0,063	53,8	0,010	55,1	0,025	62,0	0,028
Одеська	72,7	0,045	76,9	0,042	105,9	0,044	115,2	0,045	117,5	0,051	114,9	0,152	112,7	0,022	114,4	0,052	115,5	0,052
Полтавська	60,8	0,038	59,4	0,032	78,9	0,033	80,5	0,032	77,8	0,033	71,6	0,111	72,6	0,014	72,3	0,033	71,9	0,032
Рівненська	49	0,030	46,1	0,025	55,5	0,023	56,6	0,022	53,1	0,023	53,5	0,094	56,1	0,011	53,9	0,025	53,3	0,024
Сумська	54,2	0,034	49,2	0,027	53,9	0,023	52,5	0,021	56,1	0,024	54,3	0,105	52,4	0,011	52,3	0,024	52,1	0,023
Тернопільська	39,9	0,025	41	0,022	49,4	0,021	50,5	0,020	50,9	0,022	51,1	0,110	49,5	0,010	50,2	0,023	49,3	0,022
Харківська	99,2	0,062	114,7	0,062	152,1	0,064	159,7	0,063	153,8	0,066	143,9	0,348	138,8	0,029	140,2	0,064	139,9	0,069
Херсонська	43,6	0,027	43,7	0,024	51,5	0,022	55,5	0,022	57,4	0,025	54,2	0,201	55,7	0,012	55,8	0,025	55,8	0,025
Хмельницька	52	0,032	47,3	0,026	59,4	0,025	68,2	0,027	65	0,028	63,1	0,294	63,1	0,014	62,7	0,029	64,1	0,029
Черкаська	57	0,035	58,1	0,032	68,7	0,029	70,3	0,028	66,3	0,029	66,1	0,436	62,5	0,014	59,4	0,027	61,5	0,028
Чернівецька	24,6	0,015	29,9	0,016	38,7	0,016	43	0,017	40,8	0,018	37,5	0,438	40,3	0,009	38,5	0,018	39,8	0,018
Чернігівська	48,3	0,030	44,1	0,024	50,8	0,021	53,5	0,021	52,5	0,023	48,1	0,999	48,1	0,011	49,4	0,023	52,0	0,023
Всього	1611		1844		2384		2550		2325		0,038		2195		2195		2232	

2. Індекс регіонального продовольчого забезпечення за категорією « м'ясо та м'ясопродукти» *Irf*

Рік, індекс	2000	<i>Irf</i>	2005	<i>Irf</i>	2010	<i>Irf</i>	2013	<i>Irf</i>	2014	<i>Irf</i>	2015	<i>Irf</i>	2016	<i>Irf</i>	2017	<i>Irf</i>	2018	<i>Irf</i>
АР Крим	28,9	0,361	39,4	0,493	55,4	0,693	57,7	0,721	
Вінницька	38,8	0,485	37,8	0,473	50,3	0,629	54	0,675	55,7	0,696	51,3	0,641	52,6	0,658	54,4	0,680	55,2	0,690
Волинська	34,1	0,426	43,2	0,540	50,2	0,628	52,6	0,658	52,5	0,656	50,3	0,629	50,4	0,630	51,6	0,645	54,4	0,680
Дніпропетровська	26,8	0,335	42,2	0,528	56,5	0,706	60,1	0,751	61	0,763	58,8	0,735	61,9	0,774	64,1	0,801	65,9	0,824
Донецька	27,5	0,344	47,1	0,589	59,8	0,748	67,7	0,846	59,5	0,744	53,3	0,666	54,3	0,679	50,7	0,634	49,8	0,623
Житомирська	36,2	0,453	33,1	0,414	46,1	0,576	50,5	0,631	50,7	0,634	48,7	0,609	48,9	0,611	50,2	0,628	52,7	0,659
Закарпатська	37,5	0,469	35,4	0,443	47,3	0,591	50,6	0,633	49,3	0,616	45,7	0,571	47,6	0,595	47	0,588	48,7	0,609
Запорізька	37,8	0,473	39,2	0,490	51,9	0,649	54,6	0,683	54,9	0,686	51,6	0,645	51	0,638	52,2	0,653	54,9	0,686
Івано-Франківська	29,8	0,373	32,8	0,410	40,5	0,506	42,6	0,533	43,6	0,545	41,7	0,521	42,6	0,533	43,9	0,549	46,7	0,584
Київська	33	0,413	43,3	0,541	67,6	0,845	72,7	0,909	68,5	0,856	63,3	0,791	62,5	0,781	63,8	0,798	64,0	0,800
Кіровоградська	39,6	0,495	40,6	0,508	53,6	0,670	57,2	0,715	56,5	0,706	53,2	0,665	53,1	0,664	54,3	0,679	55,8	0,698
Луганська	22,9	0,286	34,6	0,433	43,4	0,543	50,8	0,635	45,9	0,574	37,5	0,469	39,6	0,495	36,3	0,454	39,8	0,498
Львівська	32,1	0,401	36,7	0,459	45,9	0,574	49,3	0,616	47	0,588	47	0,588	48,8	0,610	50,7	0,634	50,4	0,630
Миколаївська	36	0,450	35,4	0,443	46,9	0,586	51,4	0,643	48,2	0,603	44,2	0,553	46,6	0,583	48,1	0,601	54,6	0,683
Одеська	29,1	0,364	31,9	0,399	44,3	0,554	48,1	0,601	49	0,613	48	0,600	47,2	0,590	48	0,600	48,5	0,606
Полтавська	36,6	0,458	38	0,475	52,8	0,660	55	0,688	53,5	0,669	49,6	0,620	50,7	0,634	50,9	0,636	51,1	0,639
Рівненська	41,5	0,519	39,8	0,498	48,2	0,603	48,9	0,611	45,8	0,573	46,1	0,576	48,3	0,604	46,4	0,580	46,0	0,575
Сумська	40,8	0,510	39,8	0,498	46,2	0,578	46,1	0,576	49,7	0,621	48,6	0,608	47,3	0,591	47,6	0,595	47,9	0,599
Тернопільська	34,6	0,433	36,7	0,459	45,5	0,569	47	0,588	47,5	0,594	47,9	0,599	46,6	0,583	47,5	0,594	47,0	0,588
Харківська	33,6	0,420	40,4	0,505	55,1	0,689	58,3	0,729	56,2	0,703	52,8	0,660	51,2	0,640	52	0,650	52,1	0,651
Херсонська	36,4	0,455	38,6	0,483	47,2	0,590	51,6	0,645	53,6	0,670	50,9	0,636	52,6	0,658	53,1	0,664	53,5	0,669
Хмельницька	35,8	0,448	34,3	0,429	44,6	0,558	52	0,650	49,8	0,623	48,6	0,608	48,9	0,611	49	0,613	50,5	0,631
Черкаська	39,9	0,499	43,1	0,539	53,2	0,665	55,6	0,695	52,8	0,660	53	0,663	50,5	0,631	48,5	0,606	50,7	0,634
Чернівецька	26,4	0,330	32,9	0,411	42,8	0,535	47,4	0,593	44,9	0,561	41,2	0,515	44,3	0,554	42,4	0,530	44,0	0,550
Чернігівська	38	0,475	37,4	0,468	46	0,575	49,9	0,624	49,5	0,619	45,8	0,573	46,3	0,579	48,1	0,601	51,3	0,641

Методичний підхід щодо оцінки рівня забезпеченості економіки країни основними видами продовольства, за рахунок власного виробництва, на наш погляд, не достатньо коректним для визначення фактичної потреби за окремим видом продовольства окремого регіону в контенті формування його продовольчої безпеки. З цією метою доцільним є запровадження в процесів розрахунків, індексів, зокрема:

1) *індексу продовольчого забезпечення регіону «власне виробництво» (FSIO – food security index):*

$$FSIO_j = \frac{Pdi - Ex_i + Sc_i - U_i - L_i}{Qfn_i}, \quad (8)$$

де $FSIO_j$ – індекс продовольчого забезпечення власним виробництвом за i -ю групою продуктів (наприклад м'ясом та м'ясопродуктами);

Pdi – внутрішнє виробництво i -го товару у натуральному виразі;

Ex_i – експорт i -го товару у натуральному виразі;

Sc_i – зміна запасів i -го товару у натуральному виразі;

U_i – проміжне використання i -го товару для виробничих цілей, у натуральному виразі;

Qfn_i – потреба у певній групі продуктів в i -му регіоні, т/рік;

2) *індексу продовольчого забезпечення регіону «постачання – імпорт» (FSII – food security import index), який визначати за формулою:*

$$FSII_j = \frac{\sum Pi_i}{Qfji_i}, \quad (9)$$

де $FSII_j$ – індекс продовольчого забезпечення регіону за рахунок імпорту чи постачання з іншого регіону за i -ю групою продуктів;

$\sum Pi_i$ – обсяги імпорту та постачання певного виду продовольства з інших регіонів країни, т/рік;

$Qfji_i$ – потреба у певній групі продуктів в i -му регіоні, т/рік.

Нажаль здійснити розрахунки за зазначеними показники для будь-якого регіону України на сьогодні проблематично, адже чинна система офіційної статистики областей, регіону тощо не здійснює оцінку та облік

ввезених, або вивезених за межі регіону обсягів та основних видів продовольства (продуктів харчування) [12, 13, 14].

При цьому, доцільним щодо подальшого дослідження аспектів забезпечення продовольчої безпеки, також запровадити новий підхід до визначення *індексу продовольчого самозабезпечення регіону за видом продукції (IC)*, як співвідношення індексу продовольчого забезпечення регіону «власне виробництво» відповідно індексу продовольчого забезпечення «постачання-імпорт»:

$$IC_j = \frac{FSIO_j}{FSII_j}, \quad (10)$$

З огляду на це, нами розраховано індекс продовольчого самозабезпечення України за видом продукції «м'ясо та м'ясопродукти» по рокам (табл. 4).

4. Індекс продовольчого самозабезпечення України за видом продукції «м'ясо та м'ясопродукти» по рокам

Показники/ рік	2000	2005	2010	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Виробництво	1663	1597	2059	2389	2360	2323	2324	2318	2355
Зміна запасів на кінець року	-82	-11	-3	-20	-18	-1	-2	-5	-3
Імпорт	38	325	378	332	201	158	182	233	283
Усього ресурсів	1783	1933	2440	2741	2579	2482	2508	2556	2641
Експорт	163	82	48	182	218	245	303	351	399
Витрачено на нехарчові цілі	9	7	8	9	8	8	10	10	10
Фонд споживання (всього)	1611	1844	2384	2550	2325	2179	2195	2195	2232
на 1 ос./кг	32,8	39,1	52	56,1	54,1	50,9	51,4	51,7	52,8
Загальна потреба (при нормі 80 кг/рік/особу)	3954	3752	3677	3644	3634	3434	3421	3407	3391
Індекс FSIO	0,36	0,40	0,54	0,60	0,58	0,60	0,59	0,57	0,57
Індекс FSII	0,01	0,09	0,10	0,09	0,06	0,05	0,05	0,07	0,08
Індекс конкуренто-спроможності (IC)	37,08	4,61	5,29	6,56	10,53	13,09	11,04	8,38	6,87

Джерело: авторська розробка за даними [7-11]

Висновки. З огляду на зазначене, варто відзначити нагальність запровадження методичного підходу до визначення індексу продовольчої конкуренто-спроможності харчової промисловості за основним видами

продовольства на регіональному рівні, який обумовлює потребу врахування обсягів як надходження тих чи інших видів продовольства за рахунок «постачання-імпорту», так і обсягів продовольчого експорту та/або вивезення харчової продукції за межі регіону. При цьому, запропонована вище формула розрахунку рівня задоволення власних потреб регіону набуває наступного вигляду:

$$\sum C_{ij} = \frac{\sum Q_{ij} - \sum E_{ij}}{\sum D_{ij}}, \quad (11)$$

де Q_{ij} – сумарний обсяг власного виробництва i -го товару всіма виробниками регіону, або країни в залежності від рівня розгляду;

E_{ij} – обсяг експорту i -го товару власного виробництва j -виробниками.

Отримана формула дозволяє обчислювати індекс конкурентоспроможності оскільки велику чисельність факторів, які досить важко вимірювати, трансформовано у конкретні показники у натуральному виразі, що вкрай важливо для наступного визначення рівня продовольчої безпеки.

Бібліографічний список.

1. Шарко В.В. Конкурентоспроможність підприємства: методи оцінки, стратегії підвищення. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2015. Вип. 2 (2). С 120-126.
2. Савицька О.П., Савицька Н.В. Оцінювання конкурентоспроможності регіонів України. Вісник національного університету «Львівська політехніка» 2013. № 778. С. 294-301.
3. Замроз М.В. Аналіз рівня конкурентоспроможності харчової промисловості України. Ефективна економіка. 2014. №2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2782>.
4. Зовнішня торгівля України: XXI століття : монографія / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, Н.О. Іксарова [та ін.]; за ред. А.А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 600 с.
5. Деякі питання удосконалення системи моніторингу та оцінки результатів реалізації державної регіональної політики : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. №1029. Законодавство України : сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.
6. Methodology for the assessment of competitiveness of selected existing industries. Economic and social commission for western asia. Unated Nations. New York, 2001 p. 58.

7. Державна служба статистики України. Веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Статистичний збірник «Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України» за 2010-2019 рік. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.

9. Головне управління статистики у Миколаївській області. Веб-сайт. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.

10. Головне управління статистики у Одеській області. Веб-сайт. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

11. Головне управління статистики у Херсонській області. Веб-сайт. URL: <http://ks.ukrstat.gov.ua>.

12. Лагодієнко В.В. Продовольча безпека Причорноморського регіону: стан, тенденції, перспективи. *Economic and Food Security of Ukraine*, 2019. № 6 (3-4). С. 16-25.

13. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. Impact of Seasonal Production on the Dynamics of Prices for Meat and Dairy Products in Ukraine. *TEM Journal*. Volume 8, Issue 4. P. 1159-1168.

14. Скупський Р.М. Інноваційний розвиток агропродовольчої сфери в контексті формування продовольчої безпеки та членства України у Світовій організації торгівлі. Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. 2014. № 2. С.48-57.

15. Dolzhykova I., Irtysheva I., Ponomarova M. Conceptual fundamentals of development of the food security system // *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2019, 262 p. P 57-64. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/>

16. Ponomarova M.S. The substantiation of strategic development of the agricultural enterprises under modern economic [Обґрунтування стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах господарювання]. Вісник ХНАУ. Серія “Економічні науки». 2017. № 2. С

17. Рябуха М.С. Конкуренція як категорія ринкових відносин та конкурентоспроможність як предмет наукових досліджень / М.С. Рябуха, А.Є. Циборіна // Вісник ХНАУ. Серія: економіка АПК і природокористування. – Харків: ХНАУ 6(2007): 96-100

18. Пономарьова М.С. Шовкун Л.В., Савельєва О.М. Економічні та правові важелі підприємництва як складника ефективного розвитку агробізнесу. Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки». – 2015. – № 1. – С. 227–236.

19. Іртищева І.О. Побутова інноваційних моделей регіональної

агропродовольчої сфери та інтеграційній основі / І.О. Іртищева // Економіка АПК. – 2009. – № 9. – С.39-43. 268 – 275.

20. Судомир С. М. До аналізу конкурентостійкості підприємств як складової його потенціалу. Економіка: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. Вип. 240: В 5 т.- Т.V. Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. С. 1241 – 1245.

21. Должикова І., Пономарьова М.. Заходи забезпеченні конкурентних переваг та зміцнення конкурентоспроможного виробництва. Сучасні напрями та перспективи розвитку агро- та електроінженерії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2018. 240 с. С. 86-88.

22. Пономарьова М. С., Єфремова Н.О., Нагорнюк О.П. Інструменти маркетингу в умовах зростання конкурентних переваг агробізнесу. Вісник ХНАУ. Серія Економічні науки. № 1. 2018. С. 247-256

23. Должикова І.С. Визначення маркетингової стратегії в аналізі кон'юнктури аграрного ринку. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Т. 1. 2018. Тернопіль. Крок. : ВНІЕ ТНЕУ. С. 83-85.

24. Судомир С.М. Формування результативної системи управління ризиками соціально-економічних систем. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія „Економічні науки”. 2018. № 1. С. 149.

References.

1. Sharko V.V. Konkurentospromozhnist' pidpryyemstva: metody otsinky, stratehiyi pidvyshchennya. Naukovyy visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. 2015. Vyp. 2 (2). S 120-126.

2. Savyts'ka O.P., Savyts'ka N.V. Otsinyuvannya konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrayiny. Visnyk natsional'noho universytetu «L'vivs'ka politehnika» 2013. № 778. S. 294-301.

3. Zamroz M.V. Analiz rivnya konkurentospromozhnosti kharchovoyi promyslovosti Ukrayiny. Efektyvna ekonomika. 2014. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2782>.

4. Zovnishnya torhivlya Ukrayiny: KHKHI stolittya : monohrafiya / A.A. Mazaraki, T.M. Mel'nyk, N.O. Iksarova [ta in.]; za red. A.A. Mazaraki. Kyuyiv : Kyuyiv. nats. torh.-ekon. un-t, 2016. 600 s.

5. Deyaki pytannya udoskonalennya systemy monitorynhu ta otsinky rezul'tativ realizatsiyi derzhavnoyi rehional'noyi polityky : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 20 hrudnya 2017 r. №1029. Zakonodavstvo Ukrayiny : sayt. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1029-2017-%D0%BF>.

6. Methodology for the assessment of competitiveness of selected existing industries. Economic and social commission for western asia. Unated Nations. New York, 2001 r. 58.

7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny. Veb-sayt. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

8. Statystychnyy zbirnyk «Balansy ta spozhyvannya osnovnykh produktiv kharchuvannya naselennyam Ukrayiny» za 2010-2019 rik. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ7_u.htm.

9. Holovne upravlinnya statystyky u Mykolayivs'kiy oblasti. Veb-sayt. URL: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua>.

10. Holovne upravlinnya statystyky u Odes'kiy oblasti. Veb-sayt. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.

11. Holovne upravlinnya statystyky u Khersons'kiy oblasti. Veb-sayt. URL: <http://ks.ukrstat.gov.ua>.

12. Lahodiyenko V.V. Prodovol'cha bezpeka Prychornomors'koho rehionu: stan, tendentsiyi, perspektyvy. Economic and Food Security of Ukraine, 2019. № 6 (3-4). S. 16-25.

13. Mudrak R., Nyzhnyk I., Lagodiienko V., Lagodiienko N. Impact of Seasonal Production on the Dynamics of Prices for Meat and Dairy Products in Ukraine. TEM Journal. Volume 8, Issue 4. P. 1159-1168.

14. Skups'kyi R.M. Innovatsiyyny rozvytok ahroprodovol'choyi sfery v konteksti formuvannya prodovol'choyi bezpeky ta chlenstva Ukrayiny u Svitoviy orhanizatsiyi torhivli. Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu korablebuduvannya. 2014. № 2. S.48-57.

15. Dolzhykova I., Irtysheva I., Ponomarova M. Conceptual fundamentals of development of the food security system // Baltic Journal of Economic Studies, Volume 5 Number 2. Riga: Publishing House “Baltija Publishing”, 2019, 262 p. R 57-64. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/>

16. Ponomarova M.S. The substantiation of strategic development of the agricultural enterprises under modern economic [Obgruntuvannya stratehichnoho rozvytku sil's'kohospodars'kykh pidpryyemstv v suchasnykh umovakh hospodaryuvannya]. Visnyk KHNAU. Seriya “Ekonomichni nauky». 2017. № 2. С

17. Ryabukha M.S. Konkurentsya yak katehoriya rynkovykh vidnosyn ta konkurentospromozhnist' yak predmet naukovykh doslidzhen' / M.S. Ryabukha, A.YE. Tsytsorina // Visnyk KHNAU. Seriya: ekonomika APK i pryrodokorystuvannya. – Kharkiv: KHNAU 6(2007): 96-100

18. Ponomar'ova M.S. Shovkun L.V., Savel'yeva O.M. Ekonomichni ta pravovi vazheli pidpryyemnytstva yak skladnyka efektyvnoho rozvytku

ahrobiznesu. Visnyk KHNAU. Seriya «Ekonomichni nauky». – 2015. – № 1. – С. 227–236.

19. Irtysheva I.O. Pobutova innovatsiynykh modeley rehional'noyi ahroprodovol'choyi sfery ta intehratsiyniy osnovi / I.O. Irtysheva // Ekonomika APK. – 2009. – № 9. – S.39-43. 268 – 275.

20. Sudomyr S. M. Do analizu konkurentostiykosti pidpryyemstv yak skladovoyi yoho potentsialu. Ekonomika: problemy teorii i praktyky: Zb. nauk. prats'. Vyp. 240: V 5 t.- T.V. Dnipropetrovs'k: DNU, 2008. S. 1241 – 1245.

21. Dolzhykova I., Ponomar'ova M.. Zakhody zabezpechenni konkurentnykh perevah ta zmitsnennya konkurentospromozhnoho vyrobnytstva. Suchasni napryamy ta perspektyvy rozvytku ahro- ta elektroinzheneriyi: materialy Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. Ternopil': FOP Palyanytsya V. A., 2018. 240 s. С. 86-88.

22. Ponomar'ova M. S., Yefremova N.O., Nahornyuk O.P. Instrumenty marketynhu v umovakh zrostannya konkurentnykh perevah ahrobiznesu. Visnyk KHNAU. Seriya Ekonomichni nauky. № 1. 2018. С. 247-256

23. Dolzhykova I.S. Vyznachennya marketynhovoyi stratehiyi v analizi kon'yunktury aharnoho rynku. Sotsial'no-ekonomichni ta humanitarni aspekty rozvytku suspil'stva: materialy Vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. T. 1. 2018. Ternopil'. Krok. : VNNIE TNEU. S. 83-85.

24. Sudomyr C.M. Formuvannya rezul'tatyvnoyi systemy upravlinnya ryzykamy sotsial'no-ekonomichnykh system. Visnyk KHNAU im. V.V. Dokuchayeva. Seriya „Ekonomichni nauky». 2018. № 1. S. 149.

Егоров Б.В., Кордзая Н.Р. Оценка конкурентоспособности пищевой продукции и уровня региональной продовольственной безопасности. Статья посвящена определению методических подходов для оценки конкурентоспособности пищевой продукции и уровня региональной продовольственной безопасности. Установлено, что базисом конкурентоспособности в современных условиях выступает инновационная модель развития, на основе глубокого обновления по передовым требованиям технологий, продуктов, менеджмента и маркетинга позволяет эффективно использовать свои ресурсы при максимальном удовлетворении потребностей населения в качественных продуктах питания. Доказано, что рассмотренные подходы и методы определения уровня конкурентоспособности трудно применить по отношению к пищевой продукции, поскольку они не демонстрируют устойчивой связи с объемами собственного производства

Ключевые слова: оценка, конкурентоспособность, регион, продовольственная безопасность, менеджмент.

Igorov B., Kordzaya N. Assessment of food product competitiveness and level of regional food security. The subject of research there are methodological principles for assessing the competitiveness of food products and the level of regional food security. **The purpose of the article** is to determine methodological approaches to assess the competitiveness of food products and determine the level of regional food security. **The methodological basis of the study.** Substantiation of theoretical and methodological provisions on food competitiveness and the level of regional food security was carried out on the principles of a systematic approach, using general and special methods of research of economic processes: the method of comparative analysis is used for interregional comparison of food development indicators. The article is devoted to the definition of methodological approaches for assessing the competitiveness of food products and the level of regional food security. It is established that the basis of competitiveness in modern conditions is an innovative model of development, which on the basis of deep renewal of advanced technologies, products, management and marketing allows you to effectively use their resources while meeting the needs of the population in quality food. It is proved that the considered approaches and methods of determining the level of competitiveness are difficult to apply in relation to food products, because they do not show a stable relationship with the volume of own production. It is advisable to take into account the approaches to determining competitiveness at the regional level proposed by the UN Commission on Western Asia, which in its recommendations for determining regional competitiveness identified the country's competitiveness as a share of exports relative to total world exports. It is proposed to introduce a more capacious indicator: the index of food security by own production (FSIO - food security index). The obtained formula allows to calculate the competitiveness index because a large number of factors that are quite difficult to measure, transformed into specific indicators in kind, which is extremely important for the subsequent determination of the level of food security.

Keywords: evaluation, competitiveness, region, food security, management.

Стаття надійшла до редакції: 11.02.2021 р.